

balkar

PATLAMAYA DAYANIKLI BİNA TASARIMI (BLAST RESISTANT BUILDING DESIGN)

İnş. Yük. Müh. Mustafa MUNZUROĞLU

HSBC Genel Müdürlük Binası

Levent-İstanbul Terör Saldırısı

20 Kasım 2003

Nitrik Asit, Hidrojen Peroksit, Aseton,

Suni Gübre Karışımı

2350kg

Yapısal Analiz ve Tasarım:

Balkar Mühendislik ve Müşavirlik Ltd. Şti.

İÇERİK

- Patlamaya Dayanıklı Bina Tasarımının (PDBT) Sebepleri
- Patlama Çeşitleri ve Patlama Tanımları
- PDBT Adımları
- PDBT' ında Kullanılan Metodlar
- Patlama Yükünün Tanımlanması
- Taşıyıcı Sistem Seçimi
- Malzeme Tanımlamaları ve Performans Limitleri
- Dinamik Analiz Metodları
- Örnek Yapı Çözümü

PATLAMAYA DAYANIKLI BİNA TASARIMININ (PDBT) SEBEPLERİ

- Can Kaybını Önlemek
- Ekonomik Etkenler
- Çevresel Etkenler
- Kontrollü Durdurabilme

PATLAMA ÇEŞİTLERİ VE PATLAMA TANIMLARI

- Buhar Bulutu Patlamaları
- Basınçlı Kap Patlamaları
- Yoğun Faz Patlamaları
- Yanıcı Atık Patlamaları

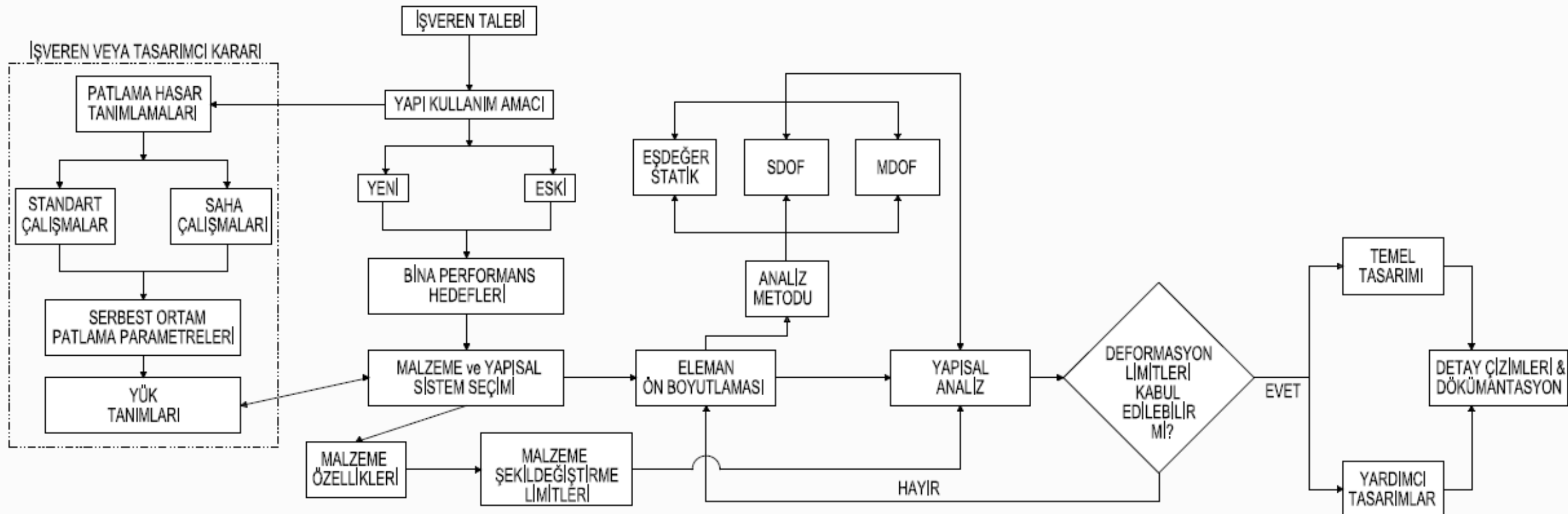
PATLAMA ÇEŞİTLERİ VE PATLAMA TANIMLARI

- Buhar Bulutu Patlamaları
- Basınçlı Kap Patlamaları
- Yoğun Faz Patlamaları
- Yanıcı Atık Patlamaları

PDBT ADIMLARI

- Tasarım Hedefi Belirlemek
- Tasarıma Esas Patlama Türünü Belirlemek
- Performans Limitlerini Belirlemek
- Patlama Yükünü Belirlemek
- Yapısal Sistem Seçimi
- Malzeme Seçimi
- Yapısal Analiz ve Eleman Tasarımı
- Tasarımın Sonlandırılması ve Detay Çizimleri

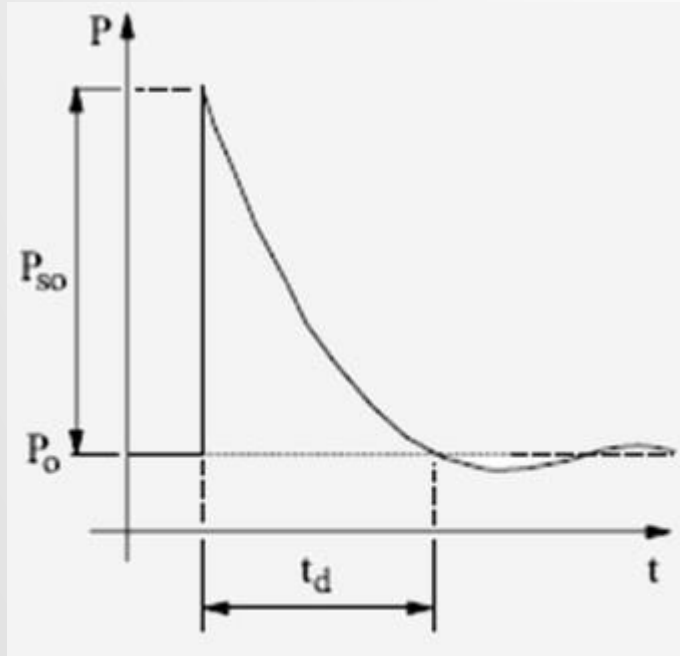
PDBT' INDA KULLANILAN METODLAR

- Eşdeğer Statik Yükleme
- Konvansiyonel Statik Tasarım Metodları (Bradford&Culbertson)
- Basitleştirilmiş Dinamik Tasarım Metodları (Forbes 1982)
- Doğrusal Olmayan Çok Serbestlik Dereceli Dinamik Analiz

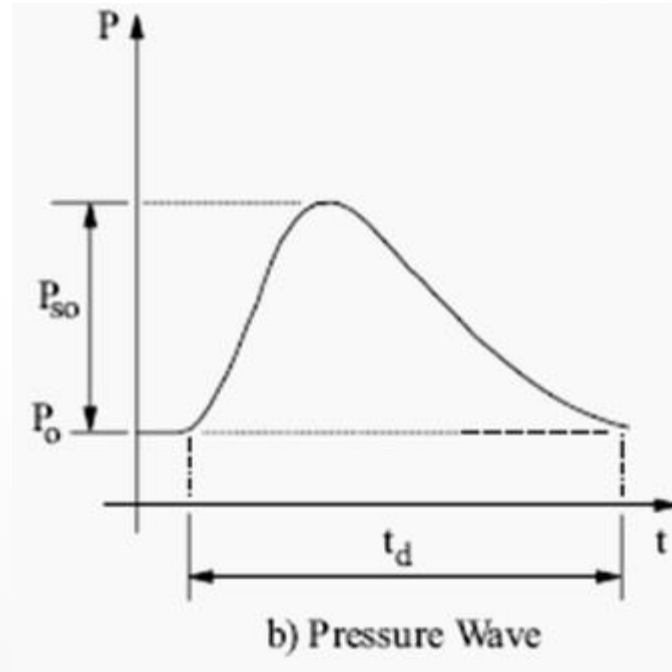
PATLAMA YÜKÜNÜN TANIMLANMASI

- Patlama Dalgası Türü

- Şok Dalgası

- Basınç Dalgası

- Patlama Dalgası Parametreleri

I_0 : Pozitif Faz İtkisi

Üçgen Dalga için **$0.50P_{s0} t_d$**

Yarım Sinüs Dalgası için **$0.64P_{s0} t_d$**

Exponansiyel Geciken Şok Dalgası için **$cP_{s0}t_d$**

P_{s0} : En şiddetli Yön Pozitif Aşırı Basınç/Emme

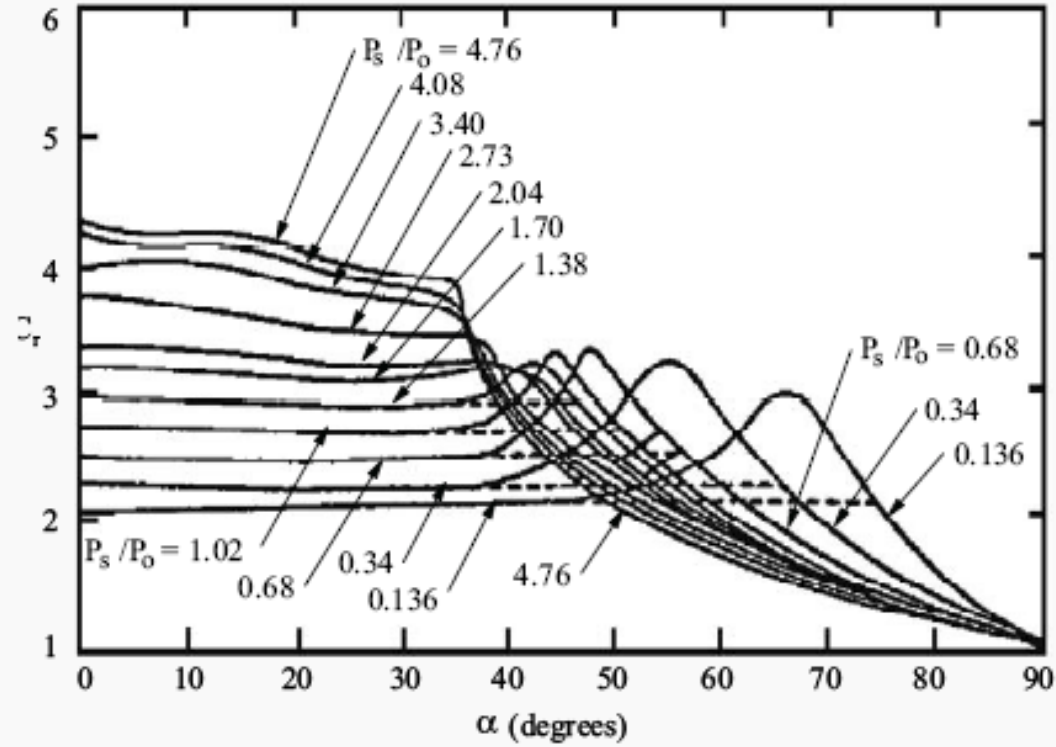
t_d : Pozitif Faz Süresi

c : P_{s0} 'a bağlı olarak 0.20 – 0.50 arasında değişen katsayı

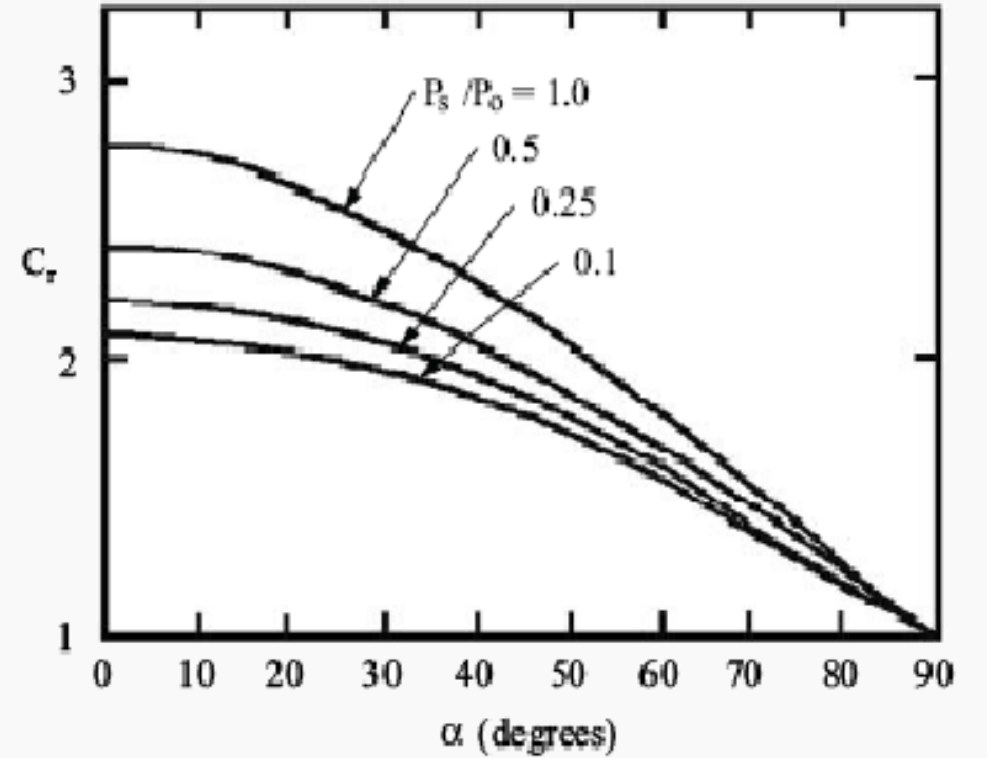
P_r : Maksimum Yansıyan Basınç

$$P_r = C_r P_{s0}$$

C_r : Yansımaya Katsayısı

ŞOK DALGASI

BASINÇ DALGASI

q_0 : Maksimum Dinamik Basınç

$$q_0 = 0.0032 P_{s0}^2 \quad [\text{Kpa}]$$

U : Şok Öncü Hızı

$$U = 345(1 + 0.0083 P_{s0})^{0.5}$$

L_w : Patlama Dalgası Uzunluğu

$$L_w = U t_d$$

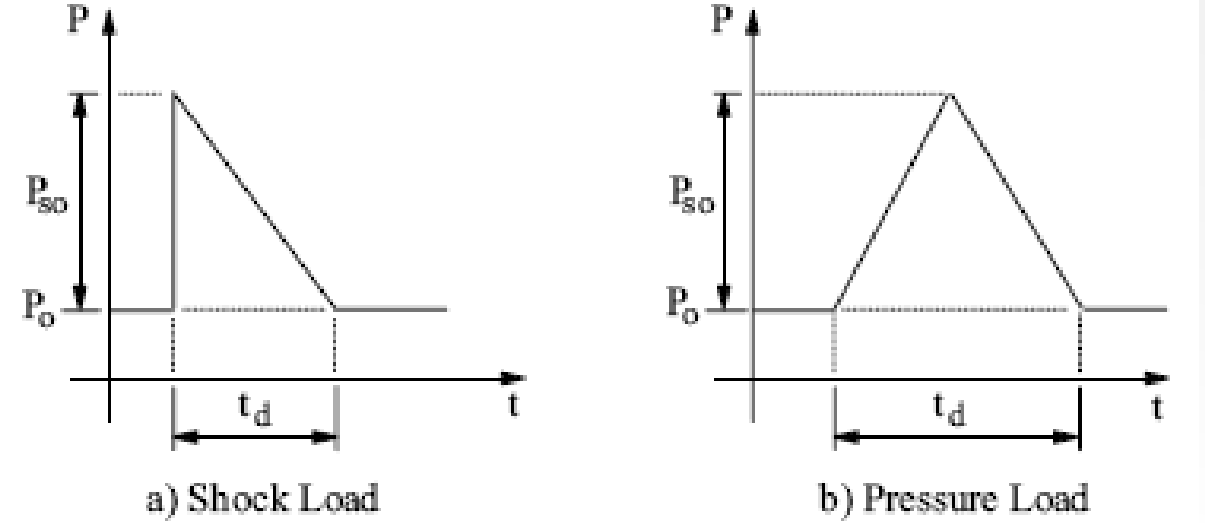
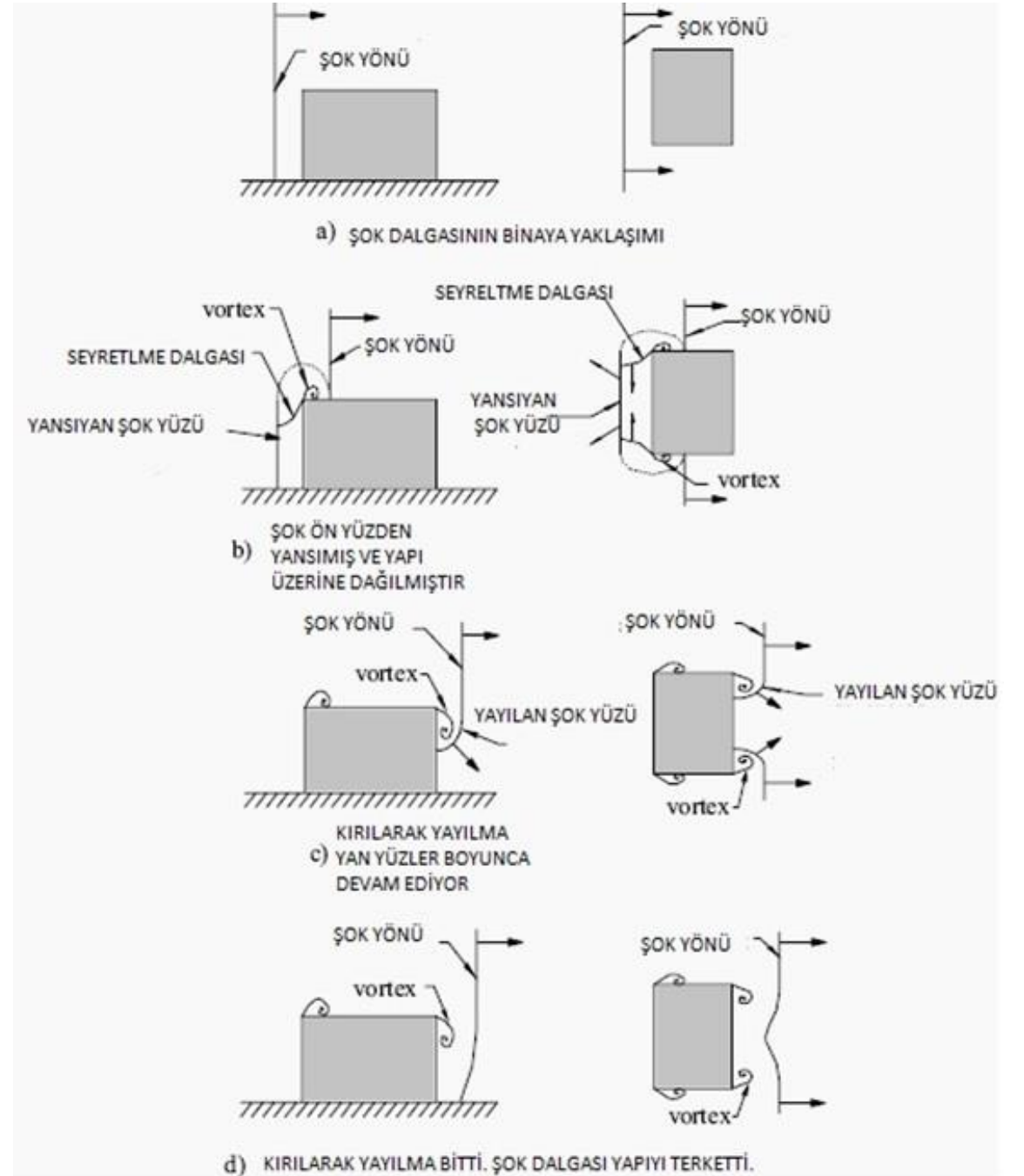
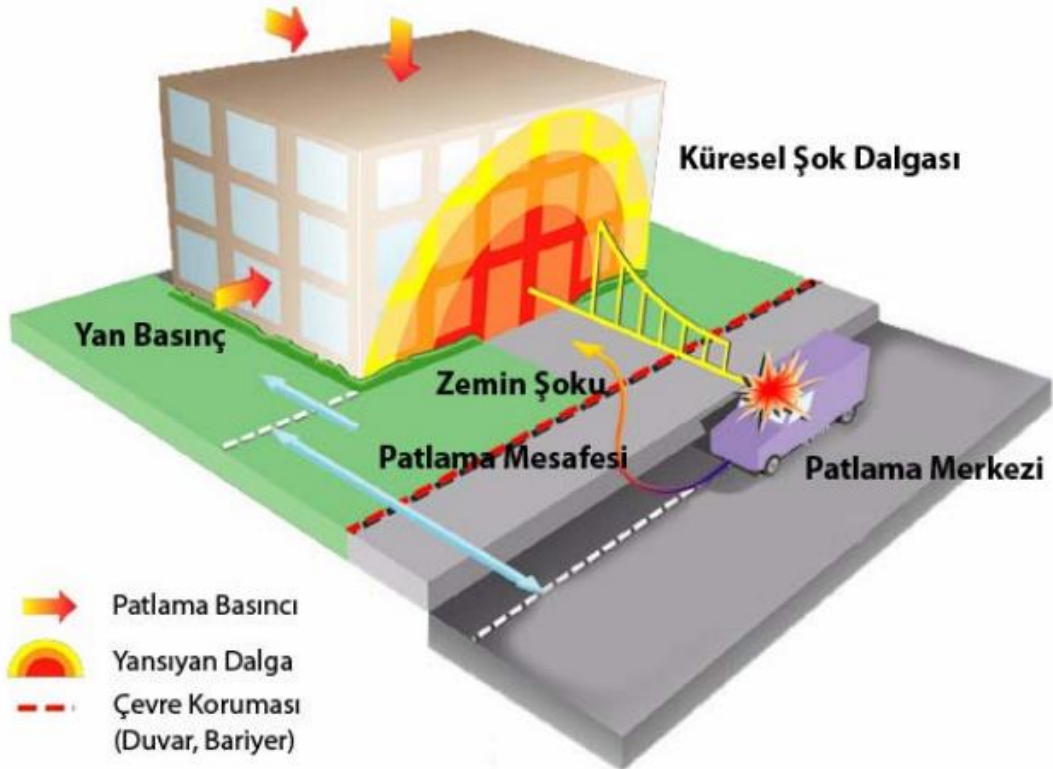

FIGURE 3.3: Idealized Shock and Pressure Loads

- Dikdörtgen Bir Yapıda Patlama Dalgalarının Yayılışı

TAŞIYICI SİSTEM SEÇİMİ

ÖN-ÜRETİMLİ ÇELİK YAPILAR

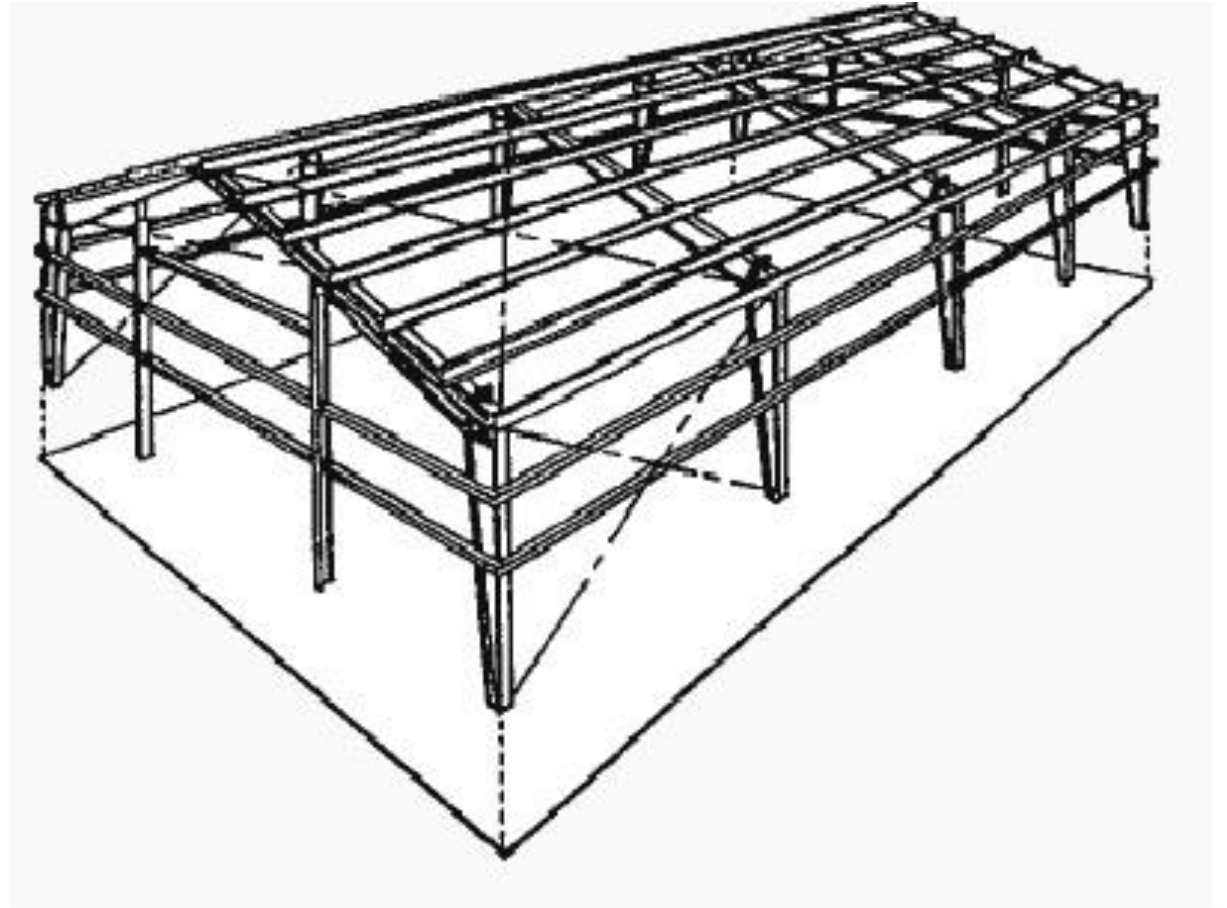
- Elemanlar sık aralıklar ile yerleştirilmeli
- Kesitler simetrik seçilmeli
- Temel ve çatıda ankraj çubukları ve panel perde bağlantıları güçlendirilmeli
- Kaplamalar gibi yapısal olmayan elemanlar için önlem alınmalı
- Kolonların bağlantıları rijit çözülmeli
- Bu tür çelik yapılar 2.1 t/m^2 patlama basıncı altındaki yüklerde ekonomiktir.

YIĞMA DUVARLI YAPILAR

- Düşey yükler çelik veya betonarme kolonlar tarafından karşılanır
- Yığma perdeler yatay yüklerin büyük bölümünü taşır
- Yığma perdeler çerçeveler ile özel bağlantı elemanları ile bağlanır
- Bu tür yığma yapılar 2.1t/m^2 patlama basıncı altındaki yüklerde ekonomiktir.

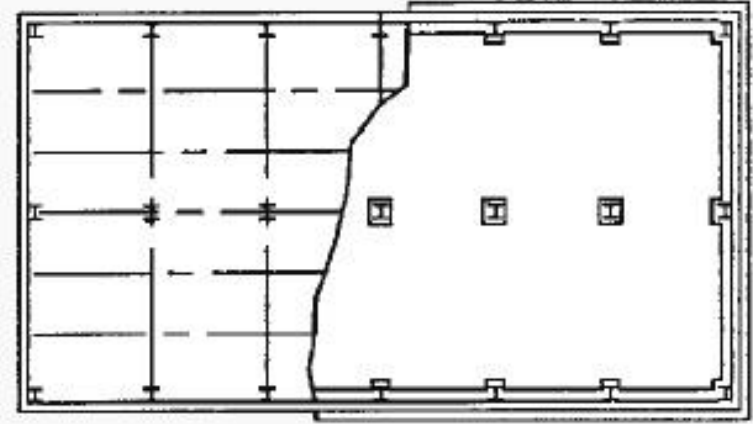
METAL PANELLİ ÇELİK YAPILAR

- Ana taşıyıcı ısı işlem görmüş çelik profillerden oluşturulmuştur
- Cephe duvarları kalın metal plakalardan veya kalın sandwich panellerden teşkil edilmiştir
- Yatay ve düşey yüklerin tamamı çelik çerçeveler tarafından karşılanır
- Düğüm noktaları plastik deformasyon limitlerine ulaşabilecek şekilde tasarlanmıştır
- Bu tür çelik yapılar 2.1 t/m^2 patlama basıncı altındaki yüklerde ekonomiktir.

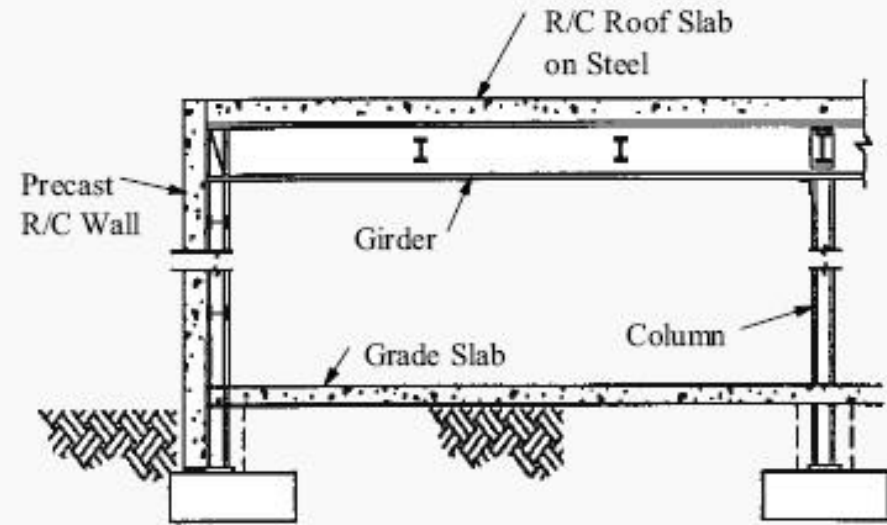

PRECAST BETONARME PERDELI YAPILAR

- Ana taşıyıcı precast betonarme duvarlar ve çelik ve/veya betonarme çerçeve elemanlardır
- Çerçeve elemanlar tüm düşey yükleri karşılayacak şekilde tasarlanır
- Precast perdeler yatay yükleri karşılayacak şekilde tasarlanır
- Precast paneller arasında sünek bağlantılar yapılması esastır
- Çatı genelde kompozit döşeme olarak tasarlanır
- Bu tür yapılar 4.8-6.9 t/m² patlama basıncı aralığındaki yüklerde ekonomiktir.

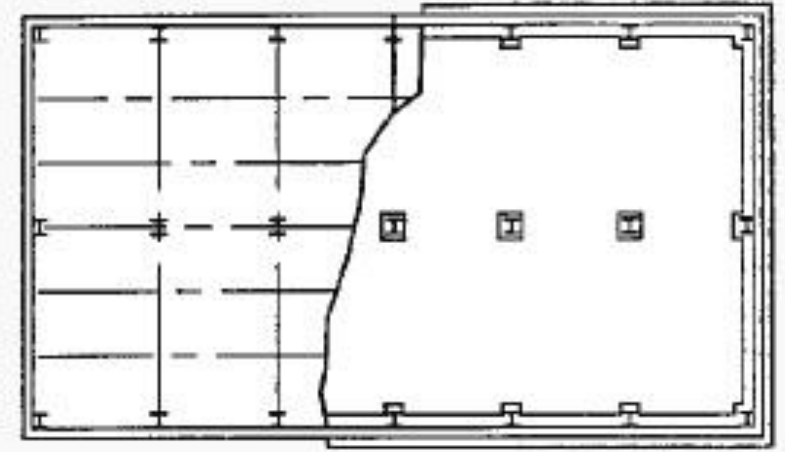
PLAN

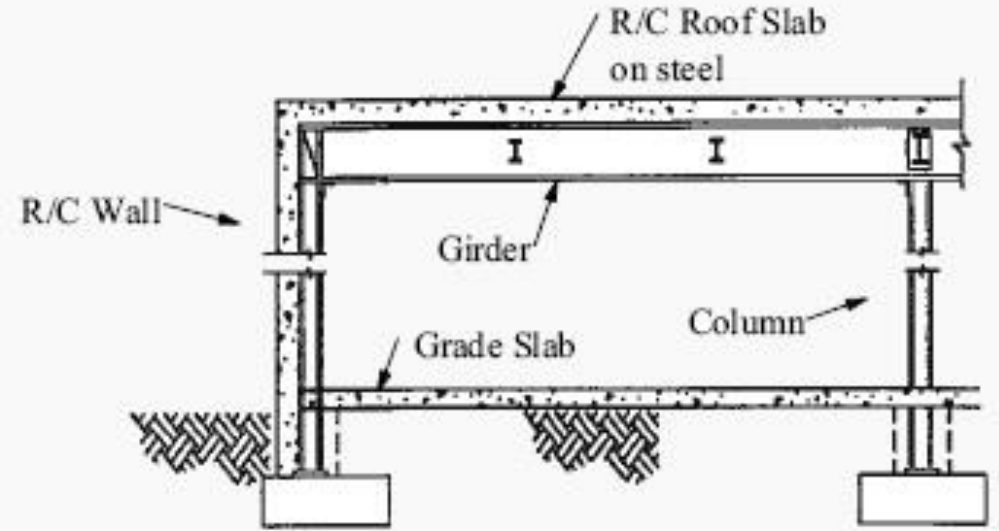
KESİT

YERİNDE DÖKME BETONARME PERDELİ YAPILAR

- Precast betonun ekonomik veya pratik olmadığı durumlarda kullanılırlar
- Yatay yükler perdeler tarafından karşılanır
- Düşey yükler betonarme ve/veya çelik çerçeveler tarafından karşılanırlar
- Perde elemanlarının kalınlıkları patlama yüküne bağlı olarak belirlenir
- Bu tür yapılar 4.8 t/m^2 patlama basıncından daha büyük yüklerde kullanılırlar

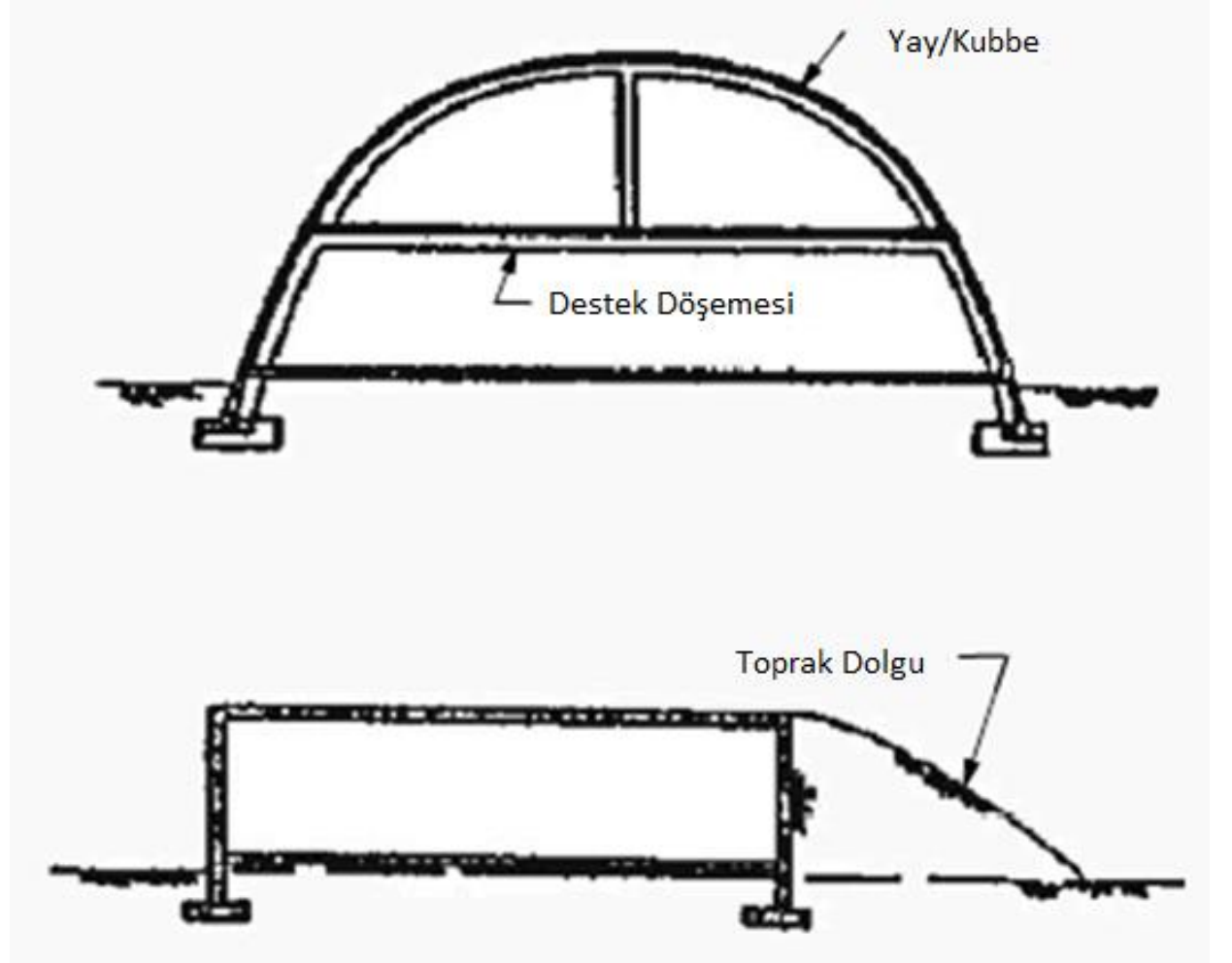
PLAN

KESİT

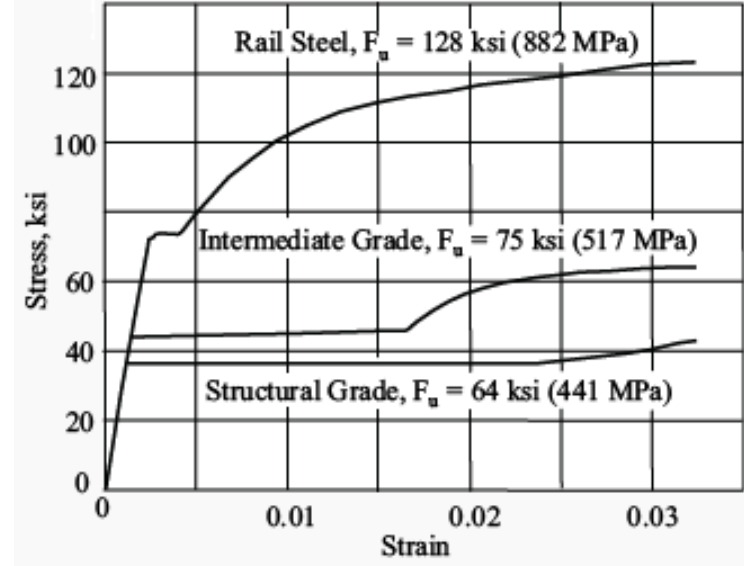
DİĞER SİSTEMLER

- Ön-Üretimli Betonarme Kutular
- Yay ve Kubbe Türü Yapılar
- Toprağa Gömülü Yapılar
- Portatif Yapılar

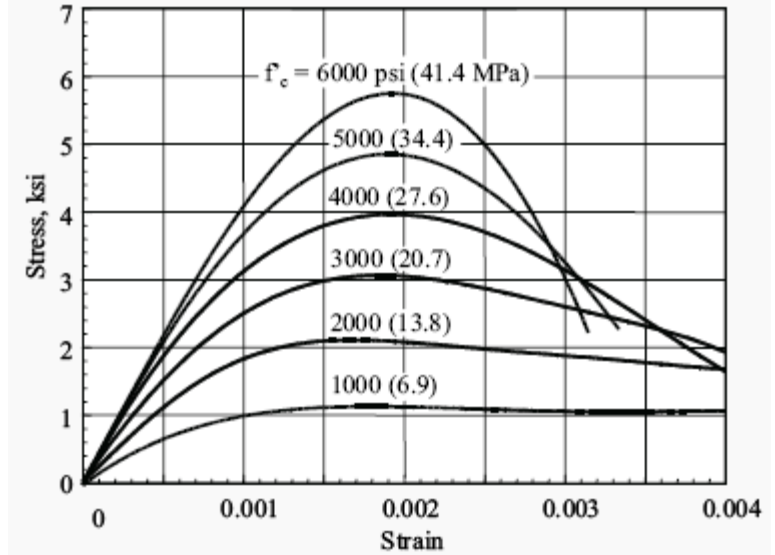

MALZEME TANIMLARI

- Beton ve Donatı Malzeme Gerilme-Şekildeğiştirme Diyagramları

Çelik Gerilme-Şekildeğiştirme Diyagramı

Beton Gerilme-Şekildeğiştirme Diyagramı

MALZEME TANIMLARI

- Dayanım Artırma Katsayıları

Material	SIF
Structural Steel ($F_y \leq 345$ MPa)	1.10
Reinforcing Steel ($F_y \leq 345$ MPa)	1.10
Cold-Formed Steel	1.21
Concrete	1.00

MALZEME TANIMLARI

- Dinamik Artırma Katsayıları

Gerilme Türü	DIF			
	Betonarme Donatısı		Beton	Yığma
	F_{dy}/F_y	F_{du}/F_u	f'_{dc}/f'_y	f'_{dm}/f'_m
Eğilme	1.17	1.05	1.19	1.19
Basınç	1.10	1.00	1.12	1.12
Diagonal Çekme	1.00	1.00	1.00	1.00
Direkt Kesme	1.10	1.00	1.10	1.00
Sıyırılma	1.17	1.05	1.00	1.00

Malzeme	DIF		
	Yield Stress		En yüksek Gerilme
	Eğilme/Kesme	Çekme/Basınç	
	F_{dy}/F_y	F_{dy}/F_y	F_{du}/F_u
ASTM A36	1.29	1.19	1.10
ASTM A588	1.19	1.12	1.05
ASTM A514	1.09	1.05	1.00
ASTM A653	1.10	1.10	1.00
SAE AMS5501 (Stainless Steel)	1.18	1.15	1.00
SAE AMS4113 (Aluminum)	1.02	1.00	1.00

PERFORMANS LİMİTLERİ

- Yapı Hasar Sınırları

Hasar Sınırı	Tanım
Düşük	Lokal eleman hasarları mevcut. Yapı kullanılabilir ancak güçlendirme gerekli. Güçlendirme bütçesi orta seviyelerde.
Orta	Yaygın eleman hasarı. Yapı onarım yapılmadan kullanılamaz. Onarım bütçesi ciddi seviyede.
Yüksek	Kritik elemanlarda ciddi hasarlar var ve yapı çevresel koşullardan dolayı yıkılabilir durumda (Kar, rüzgar, yağmur) Yapı kullanılamaz durumda. Onarım bütçesi yenileme ile aynı seviyede.

PERFORMANS LİMİTLERİ

- Eleman Hasar Sınırları

Düşük	Elemanda gözle görülür bir hasar yok
Orta	Elemanda bazı kalıcı şekildeğişiklikler mevcut. Bunlar onarılabilir. Gerekli durumlarda yenileme ekonomi ve estetik açısından tercih eilebilir.
Yüksek	Eleman göçme öncesi sınırdadır. Onarılamaz durumda.

PERFORMANS LİMİTLERİ

- Çelik Elemanlar

Component	Low Response		Medium Response		High Response	
	μ_a	θ_a	μ_a	θ_a	μ_a	θ_a
Hot Rolled Steel Compact Secondary Members (Beams, Girts, Purlins) ²	3	2	10	6	20	12
Steel Primary Frame Members (with significant compression) ^{2,3,4}	1.5	1	2	1.5	3	2
Steel Primary Frame Members (without significant compression) ^{2,3,4}	1.5	1	3	2	6	4
Steel Plates ⁷	5	3	10	6	20	12
Open-Web Steel Joists	1	1	2	3	4	6
Cold-Formed Light Gage Steel Panels (with secured ends) ^{5,8}	1.75	1.25	3	2	6	4
Cold-Formed Light Gage Steel Panels (with unsecured ends) ^{6,8}	1.0	-	1.8	1.3	3	2
Cold-Formed Light Gage Steel Beams, Girts, Purlins and Non-Compact Secondary Hot Rolled Members ⁸	2	1.5	3	3	12	10

PERFORMANS LİMİTLERİ

- Betonarme ve Yiğma Elemanlar

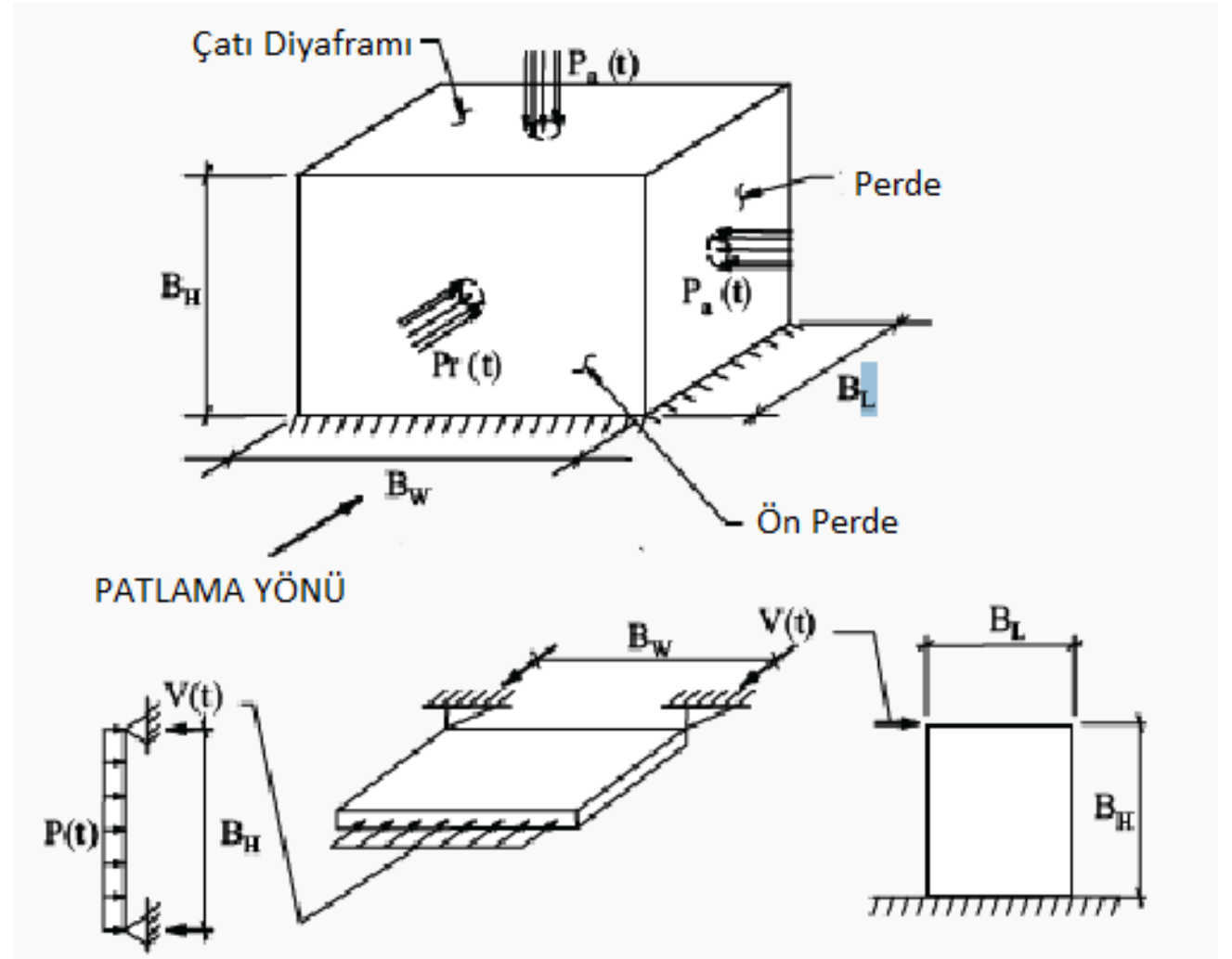
Component	Low Response		Medium Response		High Response	
	μ_a	θ_a	μ_a	θ_a	μ_a	θ_a
R/C Beams, Slabs, & Wall Panels (no shear reinforcement)		1		2		5
R/C Beams, Slabs, & Wall Panels (compression face steel reinforcement and shear reinforcement in maximum moment areas)		2		4		6
Reinforced Masonry		1		2		5
R/C Walls, Slabs, and Columns (in flexure & axial compression load) ²		1		2 ⁴		2 ⁴
R/C and R/M Shear Walls & Diaphragms	3		3		3	
R/C and R/M Components (shear control, without shear)	1.3		1.3		1.3	
R/C and R/M Components (shear control, with shear)	1.6		1.6		1.6	
Prestressed Concrete ($w_p \leq 0.15$) ³	1			1		2
Prestressed Concrete ($0.15 < w_p < 0.3$) ³	1		0.25/ w_p	1	0.29/ w_p	1.5

DİNAMİK ANALİZ METODLARI

- Anahtar Hedefler
- Her elemanın maksimum rölatif şekildeğiştirmesi
- Plastik mafsal noktalarındaki rölatif dönme açıları
- Mesnet elemanlarına aktarılan dinamik reaksiyonlar
- Tepki (geri gelme)' den kaynaklanan şekildeğiştirme ve reaksiyonlar

DİNAMİK ANALİZ METODLARI

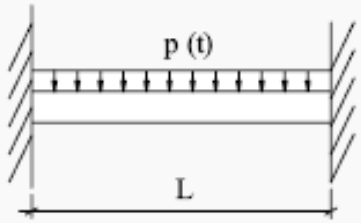
- Yük Akış Şeması

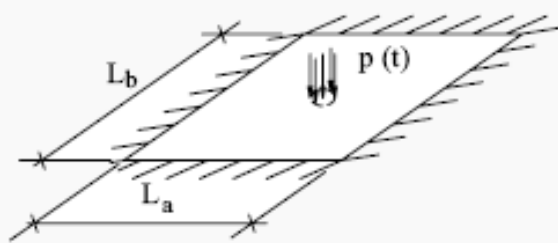
DİNAMİK ANALİZ METODLARI

- Eşdeğer Statik Yöntem
- Tek Serbestlik Dereceli Sistem
- Çok Serbestlik Dereceli Sistem

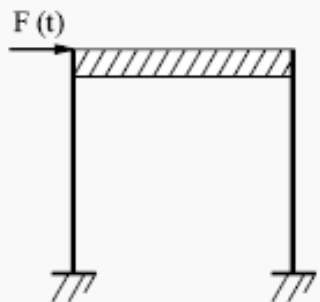
- Tek Serbestlik Dereceli Sistem

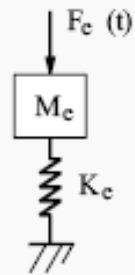
a) Kiriş

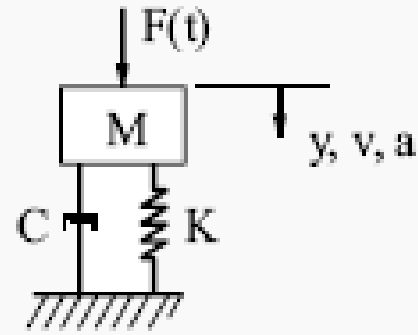
b) Döşeme

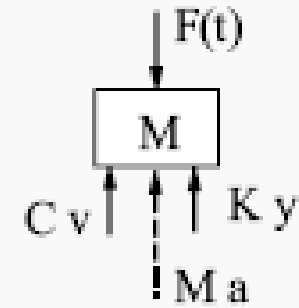
c) Tek Katlı Çerçeve

d) Equivalent SDOF System

a) Sönümlü SDOF System

b) Serbest Cizim Diyagramı

- Tek Serbestlik Dereceli Sistem

$$M a + C v + K y = F (t)$$

M : Kütle

a : İvme

c : Viskoz Sönüm Katsayısı

v : Hız

K : Rijitlik

y : Deplasman

F : Patlama Kuvveti

t : Zaman

Not: PDBT'ında sönüm güvenli tarafta kalınarak genellikle ihmal edilir.

• Tek Serbestlik Dereceli Sistem

$$M \ddot{a} + K y = F(t)$$

$$M \ddot{a} + R = F(t) \quad R = \min [K y ; R_u]$$

Transformasyon Katsayıları:

$$\text{Eşdeğer Rijitlik, } K_e = K_L K$$

$$\text{Eşdeğer Kütle, } M_e = K_M M$$

$$\text{Eşdeğer Kuvvet, } F_e = K_L F$$

$$\text{Eşdeğer Direnç, } R_e = K_L R$$

Burada;

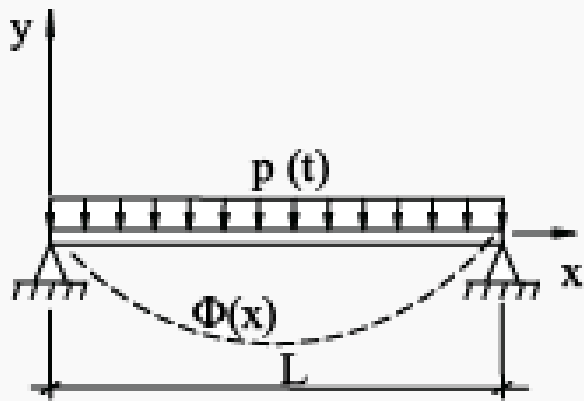
K_L : Yük veya rijitlik transformasyon katsayısı

K_M : Kütle transformasyon katsayısı

$$M_e \ddot{a} + R_e = F_e$$

- Tek Serbestlik Dereceli Sistem

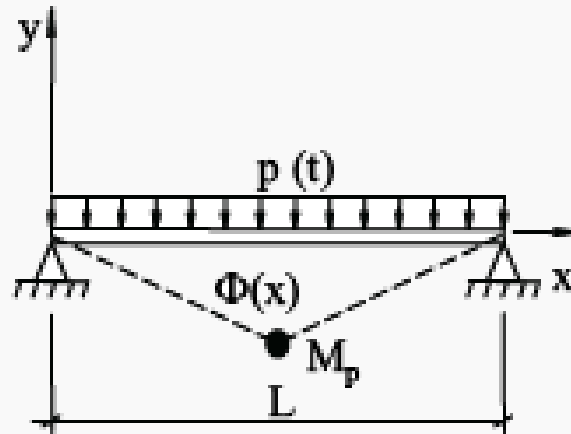
- Tek Serbestlik Dereceli sistem için Şekil Fonksiyonları ve Dönüşüm Katsayıları

$$\Phi(x) = \frac{16}{5 L^4} (L^3 x - 2 L x^3 + x^4)$$

$$K_L = 0.64, K_M = 0.50, K_{LM} = 0.78$$

a) Elastik

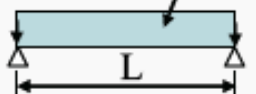
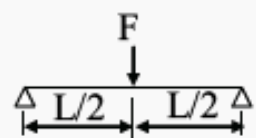
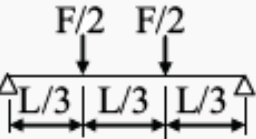
$$\Phi(x) = \frac{2x}{L}, \quad x \leq L/2$$

$$K_L = 0.50, K_M = 0.33, K_{LM} = 0.66$$

b) Plastik

• Tek Serbestlik Dereceli Sistem

- Tek Serbestlik Dereceli Basit Kiriş için Dönüşüm Katsayıları

Loading Diagram	Strain Range	Load Factor K_L	Lumped Mass Factor, K_M^1	Uniform Mass Factor, K_M	Bending Resistance, R_b	Spring Constant, K	Dynamic Reaction, V
$F = P * L$	Elastic	0.64	---	0.50	$8M_{pc}/L$	$384 EI/5L^3$	$0.39R + 0.11F$
	Plastic	0.50	---	0.33	$8M_{pc}/L$	0	$0.38R_u + 0.12F$
	Elastic	1.00	1.00	0.49	$4M_{pc}/L$	$48 EI/L^3$	$0.78R - 0.28F$
	Plastic	1.00	1.00	0.33	$4M_{pc}/L$	0	$0.75R_u - 0.25F$
	Elastic	0.87	0.76	0.52	$6M_{pc}/L$	$56.4 EI/L^3$	$0.525R - 0.025F$
	Plastic	1.00	1.00	0.56	$6M_{pc}/L$	0	$0.52R_u - 0.02F$

GENEL TASARIM KABULLERİ

- Yük Kombinasyonları ve
Normal Tasarım Kabulleri

Çelik için;

- AISC 360

Betonarme için;

- ACI 318
(Not: $\Phi = 0$)

Yığma Yapılar için;

- ACI 530

1.0 (DL) + 1.0 (LL) + 1.0 (BL)

DL : Zati Yükler

LL : Hareketli Yükler

BL : Patlama Yükleri

BETONARME TASARIM

- Yardımcı Tasarım Parametreleri
- Minimum donatı ACI318' e göre belirlenecektir
- Maximum donatı ACI 318' e göre belirlenecektir
- Yüksek dayanımlı donatının kullanılmasına izin verilmemiştir
- Donatı Fazlalığı durumunda bindirme ve ankraj boylarında kısaltma yapılamaz
- Patlama yükü olan kombinasyona göre **Servis Durumu** limit kontrolü yapılamaz. Bunun için yukarıda verilen dönme ve süneklik limitleri kullanılmalıdır.